

GÖKTÜRK PRENSESİ VE ÇİN İMPARATORİÇESİ ASENA'NIN (AŞİNA/ASHİNA) KAYIP ALTINLARI *

*Nuraniye Hidayet EKREM***

Öz: Göktürk Prensesi ve Çin İmparatoriçesi Asena (Aşina, A-shih-na 阿史那皇后) (551-582), Orta Asya Türk siyasi tarihindeki ikinci büyük Türk devleti ve Türk adıyla ortaya çıkan ilk devlet olan Göktürk Devleti'ni kuran Bumin Kağan'ın torunudur. Aynı zamanda Göktürk Devleti'nin üçüncü hakanı olmakla birlikte Orta Asya'daki Türk boylarının büyük çoğunluğunu egemenliği altında toplayan ve o tarihe kadar bu bölgeye hükmeden Avar Kağanlığını (Rouran 柔然) yıkarak ortadan kaldıran, Kitanlar ve Kırgızları egemenliği altına alarak Çin'e Göktürk üstünlüğünü kabul ettiren Mukan Kağan'ın üçüncü kızıdır. Prenses Asena, aynı zamanda Göktürk Devleti'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra Çin'in kuzeyinde ortaya çıkan Kuzey Cou (Bei Zhou 北周) Tabgaç Hanedanlığı (Tuo-ba/Tou-pa/Toba/Tuba/Tuva/Tıva/ 托跋 /拓跋, MS 557-581) İmparatoru Yüven Yong'un (Yuwen Yong 宇文邕, 543-578) da İmparatoriçe eşidir (北周武帝宇文邕). Prenses Asena, Çin kaynaklarında Kuzey Cou Hükümdarı Yüven Yong'un İmparatoriçe eşi (宇文邕的皇后), Cou İmparatoriçesi (周武德皇后), Vudı (Wude) İmparatoriçesi (武德皇后), Tianyuan Ana İmparatoriçe (天元皇太后) gibi unvan ve sıfatlarla anılmıştır. Bu çalışmada, Çin kaynakları ışığında Göktürk Prensesi Asena'nın 1993/4 yılında Şiao aile mezarlığında (Xiaoling 孝陵) bulunan ve daha sonra mezar hırsızları ve antika kaçakçıları tarafından çalınan kayıp altın objeleri ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Göktürk Prensesi Asena, Çin İmparatoriçesi Asena, Tabgaçlar, Kuzey Cou Hanedanlığı, Göktürk dönemi metal teknolojisi, Göktürk dönemi antik yıldız teknolojisi.

The Lost Golden Artifacts of Princess Asena Empress of China and the Gokturks

Abstract: Asena, (according to chinese sources also known as Asina, Aşina, A-shih-na (阿史那皇后), 551-582) the Gokturk's Princess and Empress of China was the granddaughter of Bumin Qaghan who established the second great

* Makalenin Geliş ve Kabul Tarihleri: 21.07.2020 - 18.11.2020

“Göktürk Prensesi, Çin İmparatoriçesi Asena'nın (Aşina/Ashina) Kayıp Altınları” başlıklı bu çalışma, Türk Tarih Kurumu tarafından 1-5 Ekim 2018 tarihlerinde düzenlenen XVIII. Türk Tarih Kongresinde sunduğumuz bildirin geliştirilmiş hâlden oluşmaktadır.

** Dr.Öğr.Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Güney-Doğu (Türkistan/Uygur) Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye. nhekrem@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7838-2438

Gokturk state in the Turkic political history of Central Asia. He was the founder of the first Gokturk Khaganate that used the name Türk. She is also the third daughter of Muqan Qaghan, the third Khan of the Gokturk Khaganate who eradicated the Avar Khaganate (Rouran 柔然) that had the majority of the Turkic tribes in Central Asia under its domain and until then ruled the region; subjugated the Kitans and Kyrgyz people and as a result made China recognise the superiority of the Gokturks. The Gokturk Princess Asena was the Empress of the Emperor Yuwen Yong (also known as Emperor Wu (Yu Wenying) of Northern Zhou (Dynasty) (北周武帝宇文邕) from the Tuoba Clan of the Northern Zhou (北周) (557-581) who established himself at the northern side of China soon after the Gokturk Khaganate was founded. In the Chinese sources, she was referred to with titles and names such as the Empress of Yuwen Yong (宇文邕的皇后), Empress Wude (武德皇后) and Empress Dowager Tianyuan (天元皇太后). This study examines the lost golden objects of the Gokturk Princess Asena discovered in 1993/4 at the Xiao Ancestral Cemetery and later stolen by tomb raiders and antique smugglers in the light of the Chinese sources.

Keywords: Göktürk Princess Asena, Chinese Empress Asena, Tabgach, Northern Zhou Dynasty, Turkish ancient metal technology, Turkish ancient gilding technology.

1. Göktürk Prensesi, Çin İmparatoriçesi Asena'nın Aile Mezarlığının Bulunması

2 Ağustos 1993 tarihinde Çin'in Şenşi (Shaanxi 陕西) eyaleti, Dicang (Dizhang 底张镇) kasabası, Çin ma (Chen ma 陈马) köyünün güneydoğusunda 1.000 metrekarelik alanda bulunan 1.400 yıllık yer altı Şiao aile mezarlığı (Xiaoling 孝陵), mezar soyguncuları ve antika kaçakçıları tarafından arka arkaya defalarca yağmalanmıştır. Bu durumdan haberdar olan Çinli arkeologlar ve polis birimleri, antika eserlerin peşine düşmüşler ve 30 Eylül 1994 tarihinde Şienyang (Xianyang 咸阳) şehri Arkeoloji Enstitüsü ile Şenşi İl Enstitüsü mezarı kurtarmak için ortaklaşa kazı tertip ettirmiş ve 20 Ocak 1995'te de kazı çalışmaları tamamlanmıştır. Kurtarma kazısında önemli kültürel kalıntılar bulunamamıştır. Yerel kamu güvenliği bürosu tarafından yapılan araştırmalarda, köyde altın mühür gibi başka bir kültürel kalıntının gizlendiğine dair bir ipucuna ulaşıldı. 1996 yılında Çin'in Şienyang Emniyeti ile Şienyang Şehri Kültür Bürosu (咸阳市文化局) iş birliği yaparak Kuzey Cou İmparatoru Vu'nun mezar taşı yazıtını (武帝志石), Cou İmparatoriçesi ve Göktürk Prensesi Asena'nın mezar taşı yazıtını (武德皇后志石) ve altın mührünü (武德皇后金印), Tianyuan Saltanat Devri İmparatoriçesi mührünü (天元皇太后玺) mezar soyguncularından ve antika kaçakçılarından geri alabildiler.

Yer altı Şiao aile mezarlığının defalarca maruz kaldığı tahribata rağmen 1995 yılında tamamlanan kazı çalışmalarında altın, bronz, demir, yeşim taşı, çömlek ve cam gibi çok çeşitli objelerden oluşan binden fazla kültürel kalıntı bulunmuştur (Vang Himei /Wang Hemei 王贺梅; Ciencün Jianjun 建; Pan Lu 潘路, 2015). Araştırmacılar ve arkeologlar, üzerinde çalıştıkları tarihî yer altı mezar buluntularının Cou İmparatoru Yüven Yong ile Gök Türk Prensesi ve Cou İmparatoriçesi Asena'nın defnedildiği Şiao aile mezarlığı olduğunu tespit etmişlerdir. *Kuzey Bölgeleri Tarihi* (北史), *Kuzey Cou Hanedanlığı Tarihi* (周书) gibi Çin kaynaklarında Yüven Yong ile Asena'nın Şiao aile mezarlığına defnedildiği belirtilmekte ancak bu mezarlığın nerede olduğuna ve nasıl defnedildiğine dair çok az bilgi bulunmaktadır. İmparator'un vasiyeti gereği ıssız bir yere defnedildiği dışında fazla bir bilgi kayıtlarda mevcut değildir. Dolayısıyla Şiao aile mezarlığının keşfi ve kazılarda elde edilen buluntular, İmparator Vu'nun ve Asena'nın gömüldüğü yerin tespitinin haricinde diğer Kuzey Cou İmparatorluğu mezarlarının keşfinde de işe yarayacak önemli ipuçları vermişir (Cang Cienlin /Zhang Jianlin 张建林, Sun Tieshan /Sun Tieshan 孙铁山, Liu Dunyun 刘呆运, 1997, s. 28).

Bilindiği gibi bir mezarın değeri, pek çok kez yanındaki eşyalarla belirlenmektedir. En eski çağlardan günümüze kadar ölümler, farklı medeniyetlerde ve farklı inanç sistemleri içinde çok farklı ritüellerle gömülmektedir. Defin âdetlerini pek çok toplumda kültürel kurallar belirler. Mezarın mimari yapısı, yer altına mı yoksa yer üstüne mi inşa edildiği, gömülen cesedin şekli ve lahtın derinliğinden yanına konulan eşyalara kadar pek çok faktör, bu âdetlere göre şekillenir. Bunlar toplumlar arasında -bazen de kendi içinde- o toplumun yapısına dair ipucu verecek şekilde değişmektedir. Toplumların yanı sıra aynı toplum içinde de cinsiyete ve yaşa bağlı olarak kabir özellikleri değişmektedir. Buna ek olarak kişilerin sosyal statüsü, sınıfı veya varlık durumu da defin âdetleri üzerinde önemli bir etkidir (Mayıs 1998, ss. 11-32). Dolayısıyla nesnelere durumu, aidiyetin tespitinde arkeolojik bakımdan çok önemlidir. Bu husus da arkeolojide kişinin sağlık durumundan sosyal statüsüne kadar pek çok bilgiyi sağlamaktadır (Ünlütürk, 2015, s. 64; Dupras vd., 2006, s. ?). Bu açıdan bakıldığında Göktürk Prensesi ve Çin İmparatoriçesi Asena'nın Şiao aile mezarlığı ile ilgili kazı raporunda açıklanan bilgiler, bizleri tatmin etmekten uzaktır. Çünkü mezardaki şahıslara ait insan iskeletlerinin hangi pozisyonda olduğuna dair net bir bilgi verilmediği gibi arkeolojik buluntular hakkında da detaylı bir malumata rastlanmamıştır. Günümüzde gelinen aşamada Tabgaç Hanedanlığına mensup ailelere ait pek çok anıt mezarın detayları açıklanırken Kuzey Cou Tabgaç Hanedanlığının 3. İmparatoru Yüven Yong ile Yüven Yong'un İmparatoriçesi /Yuwenyong de Huanghou 宇文邕的皇后, Göktürk Prensesi Asena'nın Şiao aile mezarlığı hakkında pek çok detayın gizli tutulmaya devam edilmesi dikkatleri çekmektedir. Göktürk Prensesi ve Çin

İmparatoriçesi Asena'nın Şiao aile mezarlığı mezar soyguncuları ve antika kaçakçıları tarafından arka arkaya defalarca yağmalanmış ve tahrip edilmiş olmasına rağmen elde edilen bazı buluntular, Türk ve Tabgaç tarihinin ve kültürünün aydınlatılmasında önemi haiz değerli tarihî delillerdir. Bu değerli tarihî deliller içinde oldukça zengin altın süs eşyaları, altın kaplama takılar ve altın objeler de vardır. Bu altın objeler, Kuzey Cou dönemindeki Hun asıllı Tabgaçların veya Asena'nın çeyiz olarak Çin'e götürdüğü altın, gümüş ve bronz gibi metallerin işlenmesi ve imalat tekniklerinin özelliklerini yansıtmaları açısından çok değerlidir. Bu çalışmada hem Türk tarihi hem de Çin tarihi bakımından önemi büyük olan Göktürk Prensesi ve Çin İmparatoriçesi Asena'nın aile mezarlığında tespit edilen ve çalındıktan sonra ele geçirilen buluntular içinde yer alan altın ve altın kaplama bronz objeler ele alınmıştır (Göktürk Prensesi ve Çin İmparatoriçesi Asena'nın aile mezarlığının bulunması ile ilgili daha detaylı bilgi için bk. Ekrem, 2018, ss. 392-418)¹.

2. Göktürk Prensesi ve Çin İmparatoriçesi Asena'nın Kısa Biyografisi

Göktürk Prensesi ve Çin İmparatoriçesi Asena (Aşına, Ashina 阿史那皇后) (550/551–582), Orta Asya Türk siyasi tarihindeki ikinci büyük Türk devleti ve Türk adıyla ortaya çıkan ilk devlet olan Göktürk Devleti'ni 552 yılında kuran Bumin/Tümen (Tumen 土門) Kağan'ın (490-552) torunudur. Göktürklerin soyunun adı olan Asena'nın, Prenses Asena'nın özel adı da olup olmadığı bilinmemektedir. Babası olan Mukan Kağan, Bumin Kağan'ın oğludur ve Issık Kağan'ın küçük kardeşidir. Mukan Kağan, hükümdarlığı sırasında (553-572 yıllarında) Göktürk Devleti'ne en güçlü devrini yaşatmıştır. Bu çerçevede Türkistan'dan Kıtaneları (Qidan 契丹) sürerek onların topraklarını ilhak etmiştir. Çin'in kuzeyindeki geniş ovalarda veya büyük bozkırlarda güçlü bir rejim kurarak bölgenin hâkimi olmuştur. Orta Asya'daki Türk boylarının büyük çoğunluğunu egemenliği altında toplayan Mukan Kağan, o tarihe kadar bu bölgeye hükmeden Avar Kağanlığını (Rouran 柔然 / Ruanruan 蠕蠕) 554 yılında yıkarak ortadan kaldıran, Kıtanelar ve Kırgızları egemenliği altına alarak Çin'e Göktürk üstünlüğünü kabul ettiren, Göktürk Devleti'ne en güçlü dönemini yaşatan Göktürk Devleti'nin üçüncü hakani Mukan Kağan'ın (Mu gan ka han 木杆可汗, Mu han ke han 木汗可汗) üçüncü kızıdır. Amcası, Taspar Kağan'dır.

Mukan Kağan'ın kardeşi olan amcası Taspar Kağan, 572-581 yıllarında Göktürk Kağanlığının hükümdarı olmuştur. Mukan Kağan'ın ölümünden sonra vasiyeti gereği Taspar Kağan hükümdar olmuştur. Taspar Kağan 581 yılında ölmesiyle 1.

¹ Ekrem, N. H. (2018). "Göktürk Prensesi, Çin İmparatoriçesi Asena'nın (Aşına/Ashina) Mezar Taşı Yazıtı ve Altın Mührü", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi (MTAD)* 2018,15(3), 392-418; DOI: 10.1501/MTAD.15.2018.3.26, E-yayın Tarihi: 30 Ekim 2018. <http://mtad.humanity.ankara.edu.tr/226-1532018-917.php>

Göktürk Kağanlığı zayıf düşmüştü. Aynı yıl Kuzey Cou Tabgaç İmparatorluğu da Çimliler tarafından yıkılmıştı. Taspar Kağan'ın ölümüyle zayıf düşen Göktürkler, Sui Hanedanlığı adını taşıyan Han Çinlilerinin kurduğu hâkimiyeti tanımak zorunda kaldılar. Bu hezimetler yaşanırken 32 yaşında hayatını kaybeden Göktürk Prensesi ve Cou İmparatoriçesi Asena'nın naaşı, 578'de ölen eşi İmparator Vudi'nin yanına defnedildi. İmparatoriçe Asena'nın ölüm sebebi hakkında herhangi bir kayda henüz rastlanmamıştır.

Batı Vey'in ordu başkumandanı Yüven Tai (Yuwen Tai 宇文泰), Türklerle barış içinde yaşamak istiyordu. Tarihî açıdan Asena'nın Tabgaç soylu Çin Sarayı'na imparatoriçe olarak gitmesinin temel gayesi, bu barışı tesis etmek olmuştur.

Göktürk Devleti'nin kurulma arifesinde MS 550/551 yılında doğan Göktürk Prensesi Asena, babası Mukan Kağan Doğu Göktürk Devleti'nin hükümdarı olduğunda 3 yaşındaydı. Göktürk Devleti'nin ilanından kısa bir süre sonra Çin'in kuzeyinde kurulan Kuzey Cou Tabgaç Hanedanlığı İmparatoru ve Kuzey Çin'de hâkimiyet kuran beylik ve devletleri kendi hâkimiyeti altına alan Yüven Yong ile evlenerek Kuzey Cou Tabgaç Hanedanlığının imparatoriçesi olmuştur².

Resim 1. Cou İmparatoru Vu 武帝 / İmparator Yüven Yong 武帝宇文邕 / Tabgaç dilinde adı Miluotu (彌羅突/禰羅突) / <http://www.qulishi.com/huati/beizhouhdlb>

² Göktürk Prensesi ve Çin İmparatoriçesi Asena, Göktürklerin üçüncü hükümdarı Mukan Kağan'ın üçüncü kızıdır. İmparatoriçe Asena'nın eşi İmparator Yuwen Yong'un 北周武帝宇文邕 2'si resmi toplam 6 tane hanımı vardı. İmparatoriçe Asena onun ikinci imparatoriçesidir. İmparator, 578 yılında İmparatoriçe Asena'dan dört yıl önce vefat etmiştir. İmparatorun ilk karısı, İmparatoriçe Li Yizi'dir 皇后李娥姿. İmparatoriçe Li Yizi'nin (Çinli, D. 536 - Ö. 588) Yuwen yun/jun 宇文贇 adında oğlu, Yuwen chan 宇文阐 adında bir de torunu oldu. İmparatoriçe Li Yizi, İmparatoriçe Asena'nın 阿史那皇后 (İmparatoriçe Ashina, D. 551-Ö. 581) ölümünden 6 yıl sonra öldü. Diğer hanımlarının akıbetinin ne olduğu ayrıca araştırılması gereken bir konudur.

O zamanlar, Çinlilerin “Orta Ovalar” (Zhong yuan / 中原) dedikleri yani Çin Seddi’nin güneyinde kalan bölgelerdeki Kuzey Cou ve Kuzey Çi (Bei Qi 北齐) devletleri şiddetli bir rekabet hâlindeydi. Her iki taraf, Türklerle iş birliği yapmaya ve ittifak kurmaya çalışmaktaydılar. Göktürk Hükümdarı Mukan Kağan, kızı Prenses Asena’yı daha evvel Batı Vey (Batı Wei 西魏) Hanedanlığının³ en güçlü ikinci adamı olan Kuzey Cou Tabgaç İmparatorluğunun kurucusu Yüven Tai (Yuwen Tai 宇文泰)⁴ ile evlendirmeyi planlamıştı ancak evlilik henüz gerçekleşmeden Kuzey Cou Tabgaç İmparatoru Yüven Tai, hastalanarak vefat etmişti ve böylece evlilik sözleşmesi tamamlanamamıştı. Kuzey Cou Hanedanlığının üçüncü imparatoru Yüven Yong, Göktürk Prensesi Asena ile 565 senesinde evlenmek için Göktürk Devleti Kağanlığına elçi gönderdi. Ancak Mukan Kağan, bu sefer Kuzey Çi Devleti Hükümdarı ile dünür olmayı istemiş ve Prenses’in Kuzey Çi Hükümdarı ile evlenmesini çoktan onaylamıştı. Dolayısıyla Kuzey Cou Hanedanlığı elçilerini iki yıl kadar alıkoymuştu. 567 yılında güz aylarının bitimine doğru aniden başlayan yağmurlar, haftalarca fasılasız devam etmişti. Çok şiddetli esen fırtınalar, koyunları ve inekleri savurmuş ve hükümdarlık otağlarını da su basmıştı. Bu durumu ilahî bir uyarı olarak algılayan Göktürk Hükümdarı, derhâl harekete geçip düğün hazırlıklarını başlatarak Prenses Asena’yı Kuzey Cou İmparatoru ile evlendirmeyi kabul etmiş ve Prenses Asena’yı uzun bir zamandır sabırsızlıkla bekleyen İmparatorluk elçileriyle beraber Çin’e göndermiştir. Prenses Asena’yı yoğun bir endişeyle beklemekte olan İmparator, bir kervanla yola çıkarak büyük ve görkemli bir törenle Asena’yı karşılar. Asena’nın Kuzey Cou Hanedanlığına gelin olarak getirilmesi, iki yıl sürmüştü. Güzeller güzeli Göktürk Prensesi Asena, ancak 568 yılında Başkent Çan’gen’e (Chang’an 长安) getirilebilmişti (Cai Jingxian 蔡景仙, 2013).

Tang Hanedanlığı döneminde tutulan resmî tarih (正史) kayıtlarına dayanılarak yazılan olan *Cou İmparatorluğu Tarihi*’nin (周書) 9. bölümünde (卷九 / biyografiler) imparatoriçelerden (皇后) bahsedilmektedir. “İmparator Vu’nun İmparatoriçe eşi Asena (武帝阿史那皇后)” bölümünde: “İmparatoriçe Asena, siması güzel, edalı, zarif ve çok iyi yetişmiş asil biriydi ve dolayısıyla İmparator,

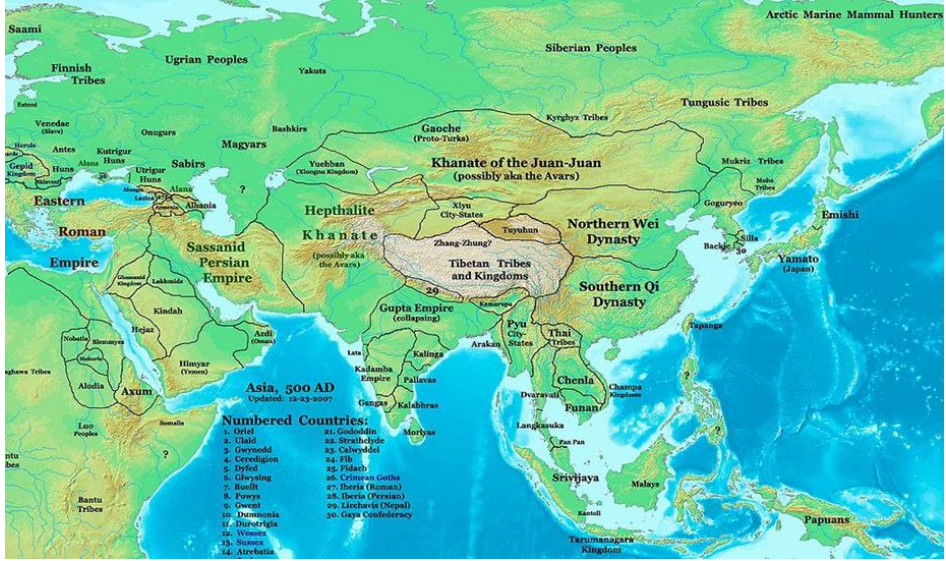
³ Kuzey Vey’in (北魏 386-534) dağılmasından sonra Batı Vey (西魏 535-556), Kuzey Çin’e hükmetti. Kuzey Veyler gibi Batı Vey’in hanedanı da Siyenpilerin Toba boyuna mensuptu.

⁴ Yüven Tai (Yuwen Tai 宇文泰), Siyenpilerin Yüven Kabilesinden yani Hun asıllı Tabgaçların soyundandır. İç Moğolistan Özerk Bölgesi Vuçuan (Wuchuan 武川) ilçesinde (şimdi Hohhot şehri) dünyaya gelmiştir. Kuzey Hanedanlıkları (北朝) döneminin Batı Vey Hanedanlığının (西魏) en güçlü bakanı (權臣) ve Kuzey Cou Hanedanlığının kurucusudur. 22 yıl iktidarda kalmıştır. Kuzey Cou Tabgaç İmparatorluğu kurulduktan sonra önce Taizu (太祖) unvanını almış daha sonra 559 yılında da İmparator Ven (Wen 文帝) olarak anılmaya başlamıştır.

Asena'ya son derece sevgi duyuyordu” (后有姿貌，善容止，高祖深敬) şeklinde bir ifade mevcuttur (Linghu Defen 令狐德棻, 1971/1980/1988 s. 143).

Cou Sülalesi Tarihi'nin “Kraliçe/İmparatoriçe Asena” bölümündeki 阿史那皇后 bilgilere göre MS 568 yılının Mart ayında Cou Sülalesi hükümdarı Vudi, Göktürkler ile ilişkilerini geliştirmek amacıyla Göktürk Hükümdarı Mukan Kağan'ın kızı; güzel simalı, edalı, zarif ve çok iyi yetişmiş asil Prenses Asena ile evlenmeyi planlamış ve vezirlerinden birini Göktürlere göndermişti. Göktürk Hükümdarı Mukan Kağan, bu evliliği onaylamıştı. Düğün günü, başkent Çang'en (Chang'an 长安) şehrinde bayram ilan edilmiş, Kuça müziği eşliğinde danslar yapılmış, kutlamak için komşu devletlerden elçiler gelmişlerdi. Cou İmparatoru Vu, Prenses Asena ile Göktürk dansı yapmıştı (Linhu Defen 令狐德棻, 1971/1988, s. 144).

Çin tarihinde 420 ile 589 yılları arasındaki dönem, Çin'de “Güney-Kuzey Hanedanlıkları (南北朝)” devri olarak adlandırılır. Bu dönemde Çin'in kuzeyinde önce Kuzey Vey (Bei Wei 北魏, ss. 386-534) Devleti kuruldu. Doğu Vey 东魏 (534-550) ve Batı Vey (Xi Wei 西魏, ss. 534-556) olmak üzere ikiye bölündü. Daha sonra Doğu Vey'in yerine Kuzey Çi (Bei Qi 北齐, ss. 550-577); Batı Vey'in yerine Kuzey Cou Devleti kuruldu. Dönemin sonunda Kuzey Cou, Kuzey Çi'yi ilhak etti. Çin'in kuzeyindeki bu devletlerin halkları Çinli değildi. Güney hanedanlıkları ise Song (宋), Çi (Qi 齐), Liyang (Liang 梁) ve Çın (Chen 陳) gibi devletlerden oluşmaktaydı. Çin tarihinde en parlak dönem olan Tang Hanedanlığı, kuzeyli hanedanlıkların vârisi niteliğindedir. Dolayısıyla Sui ve Tang Hanedanlıklarının kurucu imparatorlarının ataları da Kuzey Hanedanlıklarının asilleri idi (Gao ren xiung 高人雄 2005, ss. 85-86).

Harita 1. Göktürk Devleti kurulmadan önce MS 500 yılında Asya ve Çin’de Kuzey Vey Hanedanlığı (Northern Wei Dynasty) Haritası

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzey_Zhou#/media/Dosya:Asia_500ad.jpg

Harita 2. Göktürk Devleti kurulduktan sonra MS 565 yılında Asya ve Çin’de Kuzey Cou Tabgaç İmparatorluğu.

Kaynak:

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzey_Zhou#/media/Dosya:China_and_the_surrounding_area_in_565_AD.png

Çin coğrafyasındaki resmî sülaleler tarihinin bir parçası olan *Cou Hanedanlığı Tarihi*’nin “Prens Asena” bölümünde Linghu Defen başkanlığındaki heyet (Linghu Defen 令狐德棻, 1971, s. 144) yer alan bilgiler şöyledir:

MS 568 yılının Mart ayında, Kuzey Cou Tabgaç Hanedanlığı ve Çin İmparatoru Yüven Yong, Göktürkler ile yakın ilişki geliştirmek amacıyla Göktürk hükümdarı Mukan Kağan'ın (突厥木桿可汗) güzel kızı, zarif ve asil Prenses Asena (阿史那公主) ile evlenmeyi planladı ve vezirlerinden birini Göktürlere gönderdi. Pek çok hediyeyle beraber 100'den fazla genç kızı da Mukan Kağan'a armağan olarak gönderdi.

Göktürk Hükümdarı Mukan Kağan, bu evliliği onaylar ve böylece Asena ile birlikte Kuça (龜茲), Kaşgar (疏勒), Buhara (安國) ve Semerkant (康國) gibi yerlerin meşhur bestecileri ve müzisyenlerinden oluşan 300 kişilik bir sanatçı grubunu Çin'e gönderir (Linghu Defen 令狐德棻, 1971, s. 144).

Kuzey Cou Hanedanlığı ve Çin İmparatoru Yüven Yong, 565 yılında Göktürk Prensesi Asena (551–582) ile evlenir. Mart 568'de Asena'ya, İmparatoriçe/Kraliçe unvanı verilir. Kuzey Cou Tabgaç Hükümdarı Yüven Yong, Çin tarihinde Çin'in kuzeyini birleştirmesiyle ve Budizm ile mücadele ederek döneminde halkının refah düzeyini iyileştirmesiyle bilinir. Kendisi Çin kaynaklarına göre 578 yılında hastalanarak ölür. İmparatoriçe Asena ise 581 yılında, kocasından üç yıl sonra 32 yaşında vefat ettiğinde İmparator'un yanına defnedilir. Şiao aile mezarlığı bulununcaya kadar Çin kayıtlarında Asena'nın nereye defnedildiğine dair herhangi bir bilgi mevcut değildi. Mezarın 1993 yılında keşfiyle hem Türk tarihindeki hem de Çin tarihindeki bu büyük boşluk, doldurulmuş olur.

3. Çin'de Kuzey Cou (Tabgaç) İmparatorluğu Devri

Çin coğrafyasında Han Çinlilerinin kurduğu Han Hanedanlığının MS 220 yılında sona ermesinin akabinde Kuzey Çin'de 581 yılına kadar Çin coğrafyasında pek çok Çinli olmayan hâkimiyetler, Çin'e hâkim oldular. Çinli tarihçilerin Siyanpi olarak adlandırdığı, yönetiminin ve halkının çoğunlukla Tabgaç Türklerinden oluştuğu bu Tabgaç hanedanlıklarının en sonuncusu, Kuzey Cou Tabgaç İmparatorluğu idi. Çin coğrafyasında Han Çinlilerinin hükümlerinin sona ermesinden itibaren Sui Hanedanlığının ortaya çıkışına kadar geçen bu dönem, Kuzey hanedanlıkları (北朝 386-581) devri olarak adlandırmaktadır. Kuzey hanedanlıkları (北朝 386-581) devri olarak adlandırılan devir, Çinli tarihçiler tarafından karışıklıklar dönemi olarak tarif edilmektedir. Çinli olmayan etniklerin kurduğu Kuzey hanedanlıkları, Çin'in kuzeyinde kurulmuş olan devletlerdir. Kuzey hanedanlıkları devri (Beichao 北朝 386-581), Çin tarihinde Güney ve Kuzey hanedanları (Nanbeichao 南北朝 420-589) dönemi olarak adlandırılan ve Çin'in kuzeyinde var olan beş hanedanlığın genel adıdır. Kuzey hanedanları; Kuzey Wei 北魏, Doğu Wei 东魏, Batı Wei 西魏, Kuzey Qi 北齐 ve Kuzey Zhou 北周 hanedanlarını kapsamaktadır. Çin'in kuzeyindeki beş hanedanlık (北方五朝) olarak bilinen bu hanedanlıklar dönemi, 5 (Hu) Yabancı ve 16 Krallık/Devlet (五朝 16 国) devri olarak da anılırken aynı zamanda bu döneme 5 Hu (Yabancı)

Hanedanlığı ve 16 Krallık/Devlet (五胡十六国 304-439) devri de denilmektedir. Tabgaçların Çin'in kuzeyini hâkimiyetleri altına alarak sonlandırdıkları 16 Devlet döneminde kurulan devletler, aslında 19 devlet olsa da bu devletlerin en güçlülerinin sayısı, 16 olduğundan ve söz konusu devletler, 5 yabancı kavim tarafından kurulduğundan Çin tarihinde bu döneme “5 Yabancı- 16 Devlet Dönemi” adı verilmektedir. “5 Yabancı- 16 Devlet Dönemi” döneminde Siyenpiler (Xianb 鲜卑), üç büyük şubeye ayrılırlar: Doğudaki Duenler (Dua 段), Muronglar (慕容部) ve Yüvenler (宇文) gibi. Prenses Asena'nın İmparatoriçe olarak gittiği Kuzey Cou Tabgaç İmparatorluğunun hâkim unsuru, Siyenpilere dâhil olan Yüvenler, yani Hun asıllı Tabgaçlar idi.

Kuzey hanedanlıkları; Kuzey Vey (北魏, 386-534), Doğu Vey (东魏, 534-550), Batı Vey (西魏, 535-556), Kuzey Çi (Bei Qi 北齐, 550-577) ve Kuzey Cou (Kuzey Zhou 北周) Hanedanlığı gibi beş hanedanlıktan müteşekkildi. Zhejiang Üniversitesi Tarih bölümü (浙江大学历史学系) profesörü Li Wei'in (李凭) *Kuzey Hanedanlıkları Hakkında Müzakereler* (北朝论稿) adlı kitabında belirttiğine göre Kuzey hanedanları, Çin'in Orta Ovalar (中原) olarak adlandırılan coğrafyasında Han Hanedanlığı sonrasında ortaya çıkan ve yaklaşık 150 yıl boyunca devam eden çatışma ve kargaşa dönemini sona erdirmişti 结束了我国从八王之乱起将近一百五十年的中原混战的局面 (Li Wei, 2018). Daha sonraki Sui ve Tang hanedanları, Kuzey hanedanlıklarını devraldılar. Sui imparatorları ve üst düzey soyluları da Kuzey hanedanlarının soyundan geliyorlardı. Askerî ve siyasi sistemlerini yenileyerek ve geliştirerek ilerlettiler.

Çin'in tarihî hanedanlarının resmî kayıtları olan *Yirmi Dört Tarihi*/"24 史" den biri olan *Cou/Zhou/Chou Sülâlesi Tarihi* (周书, 557-581), Türkler hakkında bilgiler sunan ilk kaynaklardan biridir. 636 yılında tamamlanmış olan eser, Tang Hanedanlığından Linhu Defen 令狐德棻 tarafından yazılmıştır. Batı Wei (535–556) ve Kuzey Zhou (557–581) hanedanları döneminde meydana gelen olayları kaydetmiştir. Cou/Zhou Hanedanlığı tarihi kayıtları 周书, toplam 50 bölümden/共 50 卷 oluşurken, 8. bölüm tezkireden (本纪 8 卷), 42. bölüm de biyografilerden (列传 42 卷) oluşur. Kuzey Cou/Zhou Hanedanlığı, Hun soylu Tabgaç asıllı Yuwen klanından 宇文氏 olanlar tarafından kurulmuştur. Dolayısıyla *Cou Sülâlesi Tarihi* (周书, 557-581), Tabgaç asıllı Cou Hanedanlığı devrinin tarihini kaydetmiştir. Dolayısıyla Cou İmparatorluğu tarihi kayıtlarında Cou/Zhou Hanedanlığının (557-581) tarihi oldukça detaylı bir biçimde kaydedilmiştir. Türkler ve Tabgaçlar gibi Türk asıllı devletler ve halklar hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Diğer resmî kayıtlarda “İmparatorlar” bölümlerinde Türklerle ilgili bilgiler az iken bu eserde İmparator'un kendisi Tabgaç olduğu için Tabgaç tarihi ve Tabgaç İmparatorluğunun dünürleri olan Türkler hakkında zengin bilgilere yer verilmiştir. “Türkler” bölümüne ve diğer önemli şahıslardan

olan Göktürk Prensesi ve Cou/Zhou İmparatoriçesi Asena ve Cou/Zhou İmparatoru Wudi 北周武帝 gibi kişilerin biyografilerine yer vermiş olmasından ötürü Türk tarihi açısından önemli bir eserdir. Tang Hanedanlığı döneminde tutulan resmî tarih (正史) kayıtlarına dayanılarak yazılan olan *Cou İmparatorluğu Tarihi*'nin 9. bölümünde (卷九/ biyografiler) imparatoriçelerden (皇后) bahsedilmektedir. “İmparator Vu'nun İmparatoriçe Eşi Asena (武帝阿史那皇后)” bölümünde: “İmparatoriçe Asena, siması güzel, edalı, zarif ve çok iyi yetişmiş asil biriydi ve dolayısıyla İmparator, Asena'ya son derece sevgi duyuyordu” (后有姿貌，善容止，高祖深敬) şeklinde bir ifade mevcuttur (Linghu Defen 令狐德棻, 1971/1980/1988 s. 143). Cou Hanedanlığı tarihi ile ilgili daha detaylı incelemek için bakınız: <https://www.shicimingju.com/book/zhoushu.html>

Çinli tarihçiler, kendi siyasi tarihlerinde bu dönemi karışıklıklar devri olarak adlandırırken daha çok kültür tarihçileri de bu dönemi görmezlikten gelirlir. Türk siyasi ve kültür tarihinde çok önemli bir devir olan Kuzey Cou İmparatorluğu dönemini bilinen Türk tarihçilerden Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, *Orta Asya Türk Tarihi* adlı kitabında ve *Bozkırın Kağanlıkları (Hunlar, Tabgaçlar, Göktürkler, Uygurlar)*'da ele almıştır. Taşağıl, *Orta Asya Türk Tarihi* adlı kitabında Tabgaçlar ile ilgili özet bilgilere yer verirken şunları kaydetmektedir:

Hunların yıkılmasından sonra Çin'e giden Türklerin kurduğu devletlerden biri de Tabgaç Devleti'dir. Tabgaçlar, 250'li yıllardan sonra Çin Seddi'nin kuzeyinden, güneye indiler. IV. yüzyıl başında Tai (P'ing-ch'eng) şehri merkez olmak üzere siyasi bir güç haline geldiler. Tabgaç hükümdarı Kuei (386-409) Hsien-pilerin bir kabilesi olan Mu-jungları mağlup ederek büyük miktarda toprak ele geçirdi. Bu sıralarda kuzeyde Juan-juan Devleti oldukça güçlenmişti. Tabgaçlar, onlarla yaptıkları 150 yıl kadar süren mücadeleden galip çıktılar ve bugünkü İç Moğolistan'a da hâkim oldular. Batıya doğru genişleyerek Hunların eski komşusu Wu-sun Devleti başta olmak üzere Yüeh-pan, Kaşgar, Kuça ve Turfan gibi merkezleri kendilerine bağladılar. 460 yılda kadar hâkimiyet sahasını genişleten ve Güney Çin'de de bazı bölgelere hâkim olan Tabgaç Devleti, bir yandan Çinlilerin gittikçe daha fazla miktarda devlet memuriyetlerine getirilmesi, diğer yandan Budizm ve Konfüçyanizmin etkisi ile Çinlileşmeye başlamıştır. Tabgaç Devleti'nin idari kadrosunun gittikçe Çinlileşmesi sonucunda millî varlığını korumak isteyen halk içinde birçok isyanlar ortaya çıkmış, bu isyanlar bir yandan şiddetle bastırılırken öbür yandan da ileride daha şiddetli bir bozulmayı getiren kararlar alınmıştır. İsyân ve iç karışıklıklar sonucunda Tabgaç Devleti, 534 yılında ikiye ayrılmıştır. Doğudaki topraklarda daha sonra Çinlileşen Kuzey Ch'i sülâlesi (550-577), millî benliğini korumak isteyen batıdaki topraklarda da Chou sülâlesi (557-581) kurulmuştur. Tabgaçların örf, âdet ve geleneklerinin çoğu, kendilerinden önceki ve sonraki Türk boylarının kültürü ile benzer özellikler gösterir. Dini inançları hakkında verilen bilgilere göre Tabgaçlarda mağara, dağ ve

orman kültleri bulunuyordu. Diğer Türk boylarında olduğu gibi kurttan türeme ve göç efsaneleri, Tabgaçlar arasında da anlatılıyordu. İbadetlerini taştan binalar içinde gerçekleştiriyorlardı. Ataları, hakanlarının soyu, Gök ve Yer'in kutsal ruhları için kurban keserler ve kutsal saydıkları kayın ağaçlarını dikerlerdi. Bu kayın ağaçları büyüdüğünde kutsal ormanlar meydana geleceğine inanırlardı. Budistleşme ile birlikte bu gelenekler unutulmuştur (Taşağıl, 2013, ss. 9-10).

4. Kuzey Cou Tabgaç İmparatorluğu'nun Kısa Tarihi

Kuzey Cou İmparatorluğu'nun temelleri, Batı Vey (Wei 西魏) Devleti'nin en yüksek hükümdarını tehdit edebilecek kadar güçlü adamı Yüven Tai (Yuwen Tai 宇文泰) tarafından atılmıştır. Bu İmparatorluk, resmî olarak Yüven Tai'in üçüncü oğlu Yüven Cue (Yuwen Jue 宇文觉) tarafından kuruldu ve Batı Vey Devleti'nin adı Kuzey Cou İmparatorluğu olarak değiştirildi. Başkenti Çang'en (Chang'an 长安) (günümüzdeki Şi'an Xi'an 西安 şehri) olarak belirlenen Kuzey Cou Devleti, 24 yıl gibi kısa bir süre içinde beş imparator tarafından yönetilse de Çin tarihinde çok önemli bir yer tutmaktadır.

Kuzey Cou Hanedanlığı/İmparatorluğu, Batı Vey Hanedanlığını ortadan kaldıran ve Kuzey Çin'de hüküm süren Siyenpilerden olan ve aslı Hunlara dayanan Yüven kabilesi⁵, Tabgaç kökenli bir hanedanlıktır. Kuzey Cou Hanedanlığının temelini Kuzey Vey Hanedanlığının bölünmesi ve Batı Vey ile Doğu Vey Hanedanlıklarının kurulması sonrasında, Batı Vey'in en güçlü ve en yetkili adamı olan Yüven Tai, 535 yılında atmıştır. Kuzey Cou İmparatorluğunun temelleri Yüven Tai tarafından atılmış ise de resmî kurucusu Yüven Tai'nin oğlu Yüven Cue'dir (Yuwen Jue 宇文觉). Yüven Tai'nin hastalanarak 556 yılında ölmesiyle cariyesinden doğan en büyük oğlu Yüven Cue, Kuzey Cou İmparatorluğunu 557 yılında resmî olarak kurdu ve başkenti Çang'en (Chang'an 長安) oldu. İmparator Vu, 577 yılında rakibi Kuzey Çi⁶ Hanedanlığını yıkarak topraklarını ele geçirdi

⁵ Siyenpiler 鲜卑; Mu Rong (慕容), Hun asıllı Yüven (Yuwen 宇文), bugünkü Tuva Türklerinin ataları olan Toba (Tuobabu 拓跋部) ve Yarı Hun olan Duanbu (段部) gibi birkaç gruptan meydana gelmekteydi. Kuzey Cou Hanedanlığı/İmparatorluğu'nun kurucuları ise Siyenpilerin içindeki Hun (匈奴) asıllı Yüven (Yuwen 宇文) grubuna dayanmaktaydı. Kuzey Cou İmparatoru Vu (北周武帝) ve ailesi, söz konusu boylar içinde Hun asıllı Tabgaç veya Siyenpileşmiş Hunların boyundandır. Kuzey Çi (550-577) döneminde yazılan Vey Tarihi'nin (Wei Shu 魏书) 103. bölümünde, Kuzey Çi'lerin düşmanı Kuzey Cou Hanedanlığının Yüven soyundan (北周宇文氏) gelenlerinin Hun asıllı oldukları kaydedilmiştir (Wei Shou 魏收 1974, s. 2304).

⁶ Kuzey Çi, (Bei Qi 北齊) Kuzey Çin'de Kuzey ve Güney hanedanlıkları devrinde 550-577 yıllarında hüküm süren devletlerdendir. Doğu Vey Devleti'nin yerine kurulmuştur. Kuzey Cou Devleti tarafından yıkılmıştır. Kuzey Çi İmparatoru Ven Şuen'in (Wen Xuan 文宣帝) oğlu, Fen Yang Beyi/Kralı (范陽王) Gao Şaoyi

ve Çin'in kuzeyindeki devletleri tek çatı altında birleştirdi. İmparator Vu'nun ölümü üzerine 578 yılında oğlu Yüven Yun (Yuwen Yun 宇文贇), 579 yılında da Yüven Yan (Yuwen Yan 宇文衍) tahta geçti. İmparator'un kayınpederi olan Naip General Yu Yangcien (Yu Yangjian 於楊堅/杨坚), 4 Mart 581 tarihinde genç İmparator Cing'i (Jing 靜帝) tahttan uzaklaştırarak Kuzey Cou Hanedanlığını ortadan kaldırdı ve devletin adını Sui (Suiler Çin asıllıdır) Hanedanlığı olarak değiştirdi.

Harita 3. Gök Türk Devleti ve Kuzey Cou Çin İmparatorluğu komşu iki devlet. Kuzey Cou İmparatorluğu'nun Kuzey Çi Devleti'ni yok ettikten sonraki haritası (*Baidu Baike* 百度百科)

(Gao Shao-yi 高紹義), Türklere sığınmıştır. Ancak Kuzey Çi Devleti, Kuzey Cou İmparatorluğu tarafından 580'de ortadan kaldırılmıştır (Li Baiyao 李百藥, 1972).

Tablo 1. Kuzey Cou İmparatorlarının Şeceresi (*Baidu Baike* 百度百科)

Tapınak Mezar 庙号	Ölümünden sonra verilen unvanları 谥号	Adları ve Milliyeti	Doğum ve Ölüm Yılları	Saltanat Unvanları 年号	Saltanat Unvanlarını kullandığı Yıllar	Anıt Mezarlar 陵墓
-	İmparator De 德皇帝	Yüven Hu / Yuwen Hu 宇文肱; Tabgaç	? -526	-	-	-
Taizu / Kurucu Hükümdar 太祖	İmparator Ven/ Wen 文皇帝	Yüven Tay / Yuwen Tai 宇文泰; Tabgaç	507- 556	-	-	Çeng Mezarlığı / Chengling 成陵
-	İmparator Şiaomin/ Xiaomin 孝闵皇帝	Yüven Cue / Yuwen Jue 宇文觉; Tabgaç	542- 557	-	557	Cing Mezarlığı / Jing ling 静陵
Shizong 世宗	İmparator Ming 明皇帝	Yüven Yu / Yuwen Yu 宇文毓; Tabgaç	534- 560	- Vu Çeng / Wu Cheng 武成	557-559 559-560	Cao Mezarlığı / Zhaoling 昭陵
Gaozu 高祖	İmparator Vu / (Wudi) 武皇帝	Yüven Yong / Yuwen Yong 宇文邕; Tabgaç	543- 578	保定 Tianhe 天和 Jiande 建德 Xuanzheng 宣政	561-565 566-572 572- Şubat 578 Mart-Aralık 578	Şiao Mezarlığı / Xiaoling 孝陵
Gaozong 高宗	İmparator Şuen / Xuan 宣皇帝	Yüven Yun / Wen Yun 宇文贇; Tabgaç	559- 580	Dacheng 大成	Ocak 579	Ding Mezarlığı Dingling 定陵
-	İmparator Cing / Jing 静皇帝	Yüven Şen / Yüwen Chan 宇文阐; Tabgaç Asıl adı: Yüven Yan / Yüwen Yan 宇文衍	573- 581	Da Şiang / Da Xiang) 大象 Dading 大定	Şubat 579- 580 Ocak-Şubat 581	Gong Mezarlığı / Gongling 恭陵

Siyenpiler, Hunlardan sonra Moğol yaylasında yükselen eski bir göçebe etnik gruptur. Doğu Hularındandır (东胡). Dilleri, Altay dil ailesinin Moğol koluna aittir ve Büyük Kingan dağlarında (Da Xing'an Ling 大兴安岭) ortaya çıkmıştır. Vey, Cın (Jin 晉 266-420), Kuzey ve Güney hanedanlıkları devrinde Çin üzerinde büyük etkiye sahip olmuşlardır. Hunlar döneminde Doğu Huları, Hunlar tarafından yenildi ve iki gruba bölündüler. Hunlara yenilip iki gruba

bölünenlerden bir grup, Vuhuan Dağı'na (Wuhuan Dağları 乌桓山); diğer grup da Siyenpi Dağı'na göç ettiler. Bu gruplar, daha sonraları oturdukları yerlerin adıyla anılmaya başlandı. Siyenpilerin gelenekleri, Hunların geleneklerine benziyordu. Hunların ikiye bölünmesi sonrasında zayıf düşmesi ve bölgelerinden göç etmesiyle Siyenpiler, yavaş yavaş Hunların kontrollerinden kurtuldular. Daha sonra Doğu Hunları ve Güney Hunları tarafından kovulan Kuzey Huları, Orta Asya'ya göç etmek zorunda kaldılar ve Siyenpiler, Hun topraklarında /Hun steplerinde üstünlük sağladılar. Çinde Han İmparatorluğunun yıkılmasıyla bölgede güçlü hâkimiyet kurulamamıştı ve bir kaos havası hüküm sürmekteydi. Siyenpilerin çeşitli kabileleri, Çinlilerin “Orta Ovalar” olarak adlandırdıkları bölgelerde ardışık olarak birçok hâkimiyetler kurdular. Tabgaçlar, 385 yılında Kuzey Vey Hanedanlığını kurdu ve 439'da Kuzey Çin'i birleştirdiler. 493 yılında Kuzey Vey Hanedanı İmparatoru Şiao Ven (Xiao Wendi 孝文帝), başkenti Luoyang'a (洛阳) taşıdı.

Kuzey Vey (北魏) Hanedanlığı, 534 yılında Doğu Vey (东魏) ve Batı Vey (西魏) olarak ayrıldı. 557'de Kuzey Cou Hanedanlığı/İmparatorluğu, Batı Vey Hanedanlığının yerini aldı. Siyenpiler, toplamda on tane devlet kurdular. Bunlara ek olarak Çinghay (Qinghai 青海) ve Gansu (甘肃) bölgelerinde, kısmen Siyenpilerden Murong tarafından kurulan ve 663'e kadar Tibetler (Tubo 吐蕃) tarafından ilhak edilmeyen Tuyuhun (吐谷浑) hâkimiyetini -Tibetler (吐蕃) tarafından 663 yılında yok edilecektir- kurdular. Siyenpiler, Hunlar kadar Avrasya'da etkin olmamışlarsa da Hun sonrası ve Göktürk tarihinin henüz yeterince aydınlatılmamış devri açısından önemlidir.

Çin coğrafyasında Han Hanedanlığı hükümlerinin sona ermesinden Sui Hanedanlığının ortaya çıkışına kadar geçen dönem, Çinli tarihçiler tarafından “Vey, Cin ve Kuzey-Güney hanedanlıkları (Wei, Jin and Southern and Northern dynasties 魏晉南北朝) devri” olarak tarif edilir. Bu tabir, Çin tarihindeki Han ile Sui (220-589) tarihi arasındaki dönem için kullanılan genel bir terimdir. Çin, Doğu Han hanedanı yönetiminin giderek zayıflamasıyla 220 yılından 589 yılına kadar sürecek olan uzun bir dönemde Han Çinlileri tarafından yönetilmediği için Çinli tarihçiler, bu devri “bölünme devri” olarak tarif ederler. Çin, 220-589 yıllarında Vey, Çin ve Kuzey-Güney Hanedanları tarafından yönetildi. Bu dönemin ilk yıllarında (189-265) Çin toprakları; Vey (魏), Şu (蜀) ve Vu (吳) olarak adlandırılan üç devlet (The Three Kingdoms/ The Three States) tarafından paylaşılarak yönetildi.

Harita 4. Çin’de, MS 220-280 yılları “Üç Devlet (三国) devri yani Vey (魏), Şu (蜀) ve Vu (吳) devri” olarak adlandırılır.

Kaynak: Tre Regni: Wei, Shu, Wu, “Museo D’arte Cinese Ed Etnografico”, <https://museocinese-parma.org/it/scuole/le-dinastie-della-cina/47-265-420-dinastia-jin>; <https://museocinese-parma.org/it/scuole/le-dinastie-della-cina/46-220-280-tre-regni-wei-shu-wu>

Daha detaylandırarak olursak Çin’de “Üç Devlet” devrine son veren Batı Cin Hanedanlığı (Western Jin dynasty 西晋 265-316) oldu. Batı Cin Hanedanlığı, varlığını çok kısa bir zaman sürdürebildi. Batı Cin Hanedanı’nın diğer mensupları Yantze Nehri’nin (Uzun Irmak) güneyinde Doğu Cin Hanedanlığını (Eastern Jin dynasty 东晋 317-420) kurarken Çin’in kuzeyinde Çinli tarihçilerin bugünkü siyasi anlayışla azınlık olarak tarif ettiği ve pek çoğunun soyu Hunlara dayanan ve Çinli olmayan etnik gruplar, ardi ardına bir dizi devletler kurdular. Bu devletler hem kendi aralarında savaştılar hem de Çin’in güneyindeki devletlerle. Çin’in kuzeyinde ortaya çıkan çok sayıda devlet, Çinli tarihçiler tarafından “16 Devlet” devri olarak adlandırılır.

Doğu Cin Hanedanlığının yıkılmasıyla “Güney-Kuzey Hanedanlıkları” devri başlamış oldu.

Harita 5. 440 yılında Çin'de Güney ve Kuzey Hanedanları Devri Haritası

Kaynak:

https://zh.wikipedia.org/wiki/File:Southern_and_Northern_Dynasties_440_CE.png
25 Haziran 2010 tarihinde erişildi.

Harita 6. Kuzey ve Güney hanedanları (420-589) devri. Güney ve Kuzey hanedanlıklarının topraklarının 560 yılındaki durumuna dair harita. Açık Mavi: Kuzey Cou Hanedanlığı/İmparatorluğu; Mavi: Kuzey Çi Devleti; Pembe: Batı Liang Devleti; Kırmızı: Çin Devleti'dir.

Kaynak: https://tr.qwe.wiki/wiki/Northern_and_Southern_dynasties

Tabgaçlar, Çin'in orta kesiminde hâkimiyet kurdular. Böylece Çin'in kuzeyinden Çin'in orta kesimlerine göç eden ve hâkimiyet kuran Türkler, günümüz Çin ulusunu teşkil eden önemli bir unsur oldular. Aynı zamanda Sarı Irmak havzasında meydana gelen etnik karışma sonucunda Çin kültürünün

teşekkülünde de önemli etken oldular. Bu sebeple Güney-Kuzey hanedanlıkları dönemi, Çinli tarihçiler tarafından “etnik bütünleşme süreci” olarak tanımlanmakta ve oynadıkları önemli rol de “Çin ulusunun gelişme sürecinde mühim bir halka” şeklinde değerlendirilmektedir. Çin kaynaklarında Kuzey hanedanlıklarını kuran halkın, Siyenpilerden olduğu kaydedilmiştir. Tabgaçlar adına Çin’in Sui Hanedanlığı dönemine ilişkin kayıtlarda rastlanmaktadır. Çin kaynaklarında Tabgaçlar ile ilgili bilgiler, Vey Sülalesi/Hanedanlığı *Vey Şu* (Wei Shu. Önsöz 魏書》卷 1 序記) ve Sui Sülalesi Tarihi *Sui Şu* (Sui Shu 隋书) gibi Çin resmî kayıtlarında yer almaktadır. Tabgaçlar, Türklerin veya Güney Sibiry’a’daki Tuva Cumhuriyeti’nde yaşayan Türk topluluklarının da ataları olarak bilinmektedir.

Kuzey Vey Hanedanlığı, Yuen Vey (Yuan Wei 元魏) yahut Türkçe kaynaklarda geçen diğer bir adıyla Tabgaç Devleti; Dey Vey (Dai We 代魏) ve Toba Vey (Tuoba Wei 拓跋魏) olarak da bilinen Siyenpilerin Toba boyunun önderi Toba Gui (Tuoba Gui 拓跋珪) İmparator Dao Vu (Emperor Daowu of Northern Wei 道武帝) tarafından o zamanki Çin’in kuzeyinde kurulan (Şimdiki Çin Devleti topraklarının orta bölgelerine denk gelen mıntıka) ve zamanla Çinleşmiş olan Tabgaç Türklerinin bu bölgedeki devletidir. Kuzey Vey hanedanı, Çin tarihinde Kuzey Güney hanedanlık devri olarak adlandırılan devirde ilk defa devlet kuran Türk hanedandır ve Türkçe kaynaklarda da bu devlete Tabgaç Devleti adı verilir. Araştırmamıza konu olan Kuzey Cou İmparatorluğunun, Tabgaç Devleti’nin devamı mahiyetinde bulunması ve aynı etnik soya dayanması hasebiyle “Kuzey Cou Tabgaç Devleti” şeklinde tarif ve tabir etmenin daha isabetli olacağı görüşündeyim.

Siyenpilerin Toba boyunun önderi Toba Gui, İmparator Dao Vu (Emperor Daowu of Northern Wei (魏道武帝) devrinde Çin’in kuzeyini hâkimiyeti altında toplayan Hun asıllı bir Tabgaçtır. Bilindiği gibi Siyenpiler; Mu Rong (Mu Rong /慕容), Yüven (Yuwen 宇文), Toba (Tuobabu 拓跋部) ve Yarı Hun olan Duanbu (段部) gibi birkaç gruptan meydana gelmekteydi. Çinlilerce kuzey bölgede hâkimiyet kurdukları için Kuzey Cou Hanedanlığı/İmparatorluğu adı verilmiş ise de Siyenpilerin içindeki Hun (匈奴) asıllı Yüven (Yuwen 宇文) grubunun kurduğu bir İmparatorluk olmasından dolayı biz bu imparatorluğun Kuzey Çin Tabgaç İmparatorluğu olarak adlandırılmasını uygun görmekteyiz. Kuzey Cou İmparatoru Vu (北周武帝) ve ailesi, söz konusu boylar içinde Hun asıllı Tabgaç veya Siyenpileşmiş Hunların boyundandır. Kuzey Çi (550-577) döneminde yazılan *Vey Tarihi*’nin (Wei Shu 魏书) 103. bölümünde, Kuzey Çi’lerin düşmanı Kuzey Cou Hanedanlığının Yüven soyundan (北周宇文氏) gelenlerinin Hun asıllı oldukları kaydedilmiştir (Wei Shou 魏收 1974, s. 2304).

Kuzey Cou İmparatorluğu, hâkimiyeti kısa sürmesine rağmen Çin'de pek çok küçük devleti kendi yönetimi altında birleştirerek Çin tarihinde önemli roller üstlenmiştir. Bu devletin tarihinin detaylarının incelenmesi hem Çin tarihinin hem de Göktürklerin siyasi ve kültürel tarihinin aydınlatılması açısından önemlidir. Bu bağlamda hem eski Çin tarihinin hem de Türk tarihinin “Tabgaç dönemi”nde Çin'de kurulan Türk devletleri ile Göktürk Devleti arasında siyasi ve kültürel anlamda köprü olması yönüyle Türk halklarının İslamiyet'ten önceki devresinin aydınlatılması açısından önemlidir.

Kuzey Cou İmparatoru Vu, Çin kaynaklarına göre Çin tarihinde Budizm ile mücadele eden bir şahsiyettir. O, pek çok Budist tapınağını ve Buda heykelini yıktırması ve halkının refah seviyesini iyileştirmek için mücadelesiyle bilinen güçlü bir hükümdar olarak tarihe geçmiştir.

Resim 2. Kuzey Cou Tabgaç Hanedanlığı ve Çin İmparatoru Wudi/Yüwen yong 宇文邕
Kaynak: <http://www.chinesehistorydigest.com/suidynasty.html>

Cou İmparatoru Vu'nun ve İmparatoriçe Asena'nın defnedildiği aile mezarlığının yer altında inşa edilmiş olması, mimari yapısı ve aynı dönemdeki diğer mezarlara kıyasla sadelik arz etmesi ve resim bulunmaması, daha fazla araştırılması gereken bir konu olarak dikkatleri çekmekte ve bu husustaki araştırmalarımız da devam etmektedir. Ayrıca bazı bilim adamları, Tabgaçların 386 yılında kurdukları Kuzey Vey Devleti bünyesinde Çinlileşmeden önce esasen Türk oldukları kabul edilmektedir (Kafesoğlu, 2003, ss. 90-91). Kuzey Cou İmparatorluğu'nun Hun asıllı Tabgaçlarca teşekkül ettirilmesi, Tabgaçların Kuzey Vey Devleti

döneminden sonra da siyasi ve kültürel olarak var olmaya devam ettiklerini gösterir. Bu Tabgaçlar, Çinde Son Zhou (后周 951-960) adında bir devlet kurmuş iseler de kısa ömürlü olmuşlardır.

5. Asena'nın Aile Mezarlığından Çalınan Altın Buluntular

Mezar buluntuları, bilimsel çalışmalarda bir toplumun geçmişinin aydınlatılmasında cevher değerindedir. Statü simgesi olan altın buluntular ise doğal olarak daha da önem kazanmaktadır. Asena'nın 1.400 yıllık aile mezarlığı, 1993 yılında bulunmuş ve akabinde mezar soyguncuları ve antika kaçakçıları tarafından arka arkaya defalarca yağmalandığı anlaşılmıştır. 1994 yılında Çin'in Şenyang (Xianyang) şehri Arkeoloji Enstitüsü, Şenşi (Shaanxi) İl Enstitüsü, mezarı kurtarmak için ortaklaşa kazı tertip etmişlerdir ve 1995 yılında da kazı çalışmaları tamamlanmıştır. Asena'nın yer altı Şiao aile mezarlığında yapılan kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan tarihî buluntular ve antika kaçakçılarınca çalınan ve daha sonra ele geçirilen altın materyaller, Türk siyasi ve kültürel tarihine ışık tutacak mahiyette, çok değerli tarihî delillerdir. Bunlar, Kuzey Cou İmparatoru Vu'nun mezar taşı yazıtı (武帝志石), aile mezarlığının ahşap tabutlarının kalıntıları (墓室棺槨遗迹), İmparator Vu'nun İmparatoriçe eşi (武德皇后) olarak da anılan Asena'nın mezar taşı yazıtı (武德皇后志石) ve Asena'nın altın mührü (武德皇后金印) gibi.

İmparatoriçe Asena'nın mezar buluntuları içinde altın taç, altın mühür, altın şeritler, altın elbise, altın süs objeleri, altın kaplama bronz makas, altın kaplama bronz cımbız, altın kaplama bronz kulak temizleme kaşığı da vardır.

图一 金耳勺 (XL039)

Resim 3. İmparatoriçe Asena'nın Şiao aile mezarlığından çıkan altın kaplama kulak temizleme kaşığı (Wang He 王贺, Mei Jianjun 梅建军, Pan Lu 潘路, Yang Junchang 杨军昌 ve Zhang Jianlin 张建林, 2013, s. 130).

图二 鍍金铜耳勺 (XL047)

Resim 4. İmparatoriçe Asena'nın Şiao aile mezarlığından çıkan bronz kulak temizleme kaşıkları (Wang He 王贺, Mei Jianjun 梅建军, Pan Lu 潘路, Yang Junchang 杨军昌 ve Zhang Jianlin 张建林, 2013, s. 130).

Resim 5. İmparatoriçe Asena'nın Şiao aile mezarlığından çıkarılan altın folyo şeritler (Wang He 王贺 2012, s. 73).

Altın iplik, çeşitli insan ve hayvan heykelleri, toprak ve porselen eşyalar, çeşitli süs ve takı eşyaları, değerli cam boncuklar gibi buluntular, tarihî kıymeti pek yüksek kültürel değerlerdir. Kuzey Cou İmparatoru Vu ve İmparatoriçe Asena'nın mezarının yağmalandığını göz önünde bulundurursak tarihî kalıntıların daha fazla olduğunu tahmin edebiliriz. Nitekim İmparatoriçe Asena'nın aile mezarlığının yağmalanmasından sonra İmparator Vudi ve Asena'ya ait tabutlarda altından yapılmış birkaç süs parçası, mezar içinde yapılan resmî kazıda bulunmuştur. İmparator'un tabutunun yakınlarında, mezarın batı tarafında, üç adet altın tüp şeklindeki cisim (2,3 cm boyunda ve 0,9 cm çapında) ve doğu tarafında İmparatoriçe'nin tabutunun yakınında dokuz adet altın çiçek yaprağı bulunmuştur. Araştırmacı Wu Juiman'e (2010, s. 50) göre altın çiçek yaprakları ve altın çiçekler, başa takılan süslerin parçaları olabilir.

Zhang Jianlin (张建新), Sun Tieshan (孙铁山), Liu Dunyun (刘杲运), Şenşi Eyaleti Arkeoloji Enstitüsü, 1997 yılında yayımladıkları *Kuzey Cou Şiao Aile Mezarlığı Kazı Raporu*'nda (北周武帝孝陵发掘简报) hiç yer almayan ve Asena'nın mezarından çıktığı kaydedilen ve araştırmalara konu olan altın kaplama bronz kulak temizleme kaşığı, altın kaplama bronz makas, altın kaplama cımbız ve altın ipleri de dikkate aldığımızda, söz konusu mezar buluntularında henüz haberdar olmadığımız daha fazla tarihî materyal olabileceği akla gelmektedir.

Bilim adamlarının da belirttiği gibi elde edilen altın parçalar çok önemlidir. Çünkü hem bu metalin nadir bulunması hem de süsleme şekilleriyle statü ve kimlik göstergesi olması dolayısıyla altın nesnelerin önemi büyüktür (Peter S. Wells, 1993, s. 25). Bu değerli kişisel nesnelere, sadece ölen kişinin kimliğini ifade etmekle kalmaz aynı zamanda yüksek statülerini de gösterir. Ayrıca Emma Bunker'ın da belirttiği gibi "Birçok küçük altın nesne, maddi değerinden ziyade statü sembolü olması dolayısıyla daha önemlidir. Altın parçalar ve kişisel süs

eşyaları, sahibinin inançlarını, hangi klana ait olduğunu ve hiyerarşik durumunu yansıtan kutsiyet ifade eden tasarımlardır” (Bunker, 1993, s. 48). Bilindiği üzere altın takılar, altın giysiler ve kişisel objeler kraliyet ailesine mensubiyet ve seçkinlik alâmeti olduğu gibi bir kabilenin yönetme hakkının da göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında, Göktürk Prensesi ve Çin İmparatoriçesi Asena'nın aile mezarlığında ortaya çıkarılan altın ve diğer metal objelerin bilimsel analizlerinin ve araştırmalarının gerektiği gibi yapılabilmesi mümkün olursa Kuzey Cou Tabgaç Hanedanlığı ile Türklerin Göktürk dönemindeki madencilik teknolojisi ve metal objelerin sanatsal değeriyle ilgili daha fazla detay ortaya çıkarılabilir.

Kuzey Cou dönemindeki metal objeler incelendiğinde, dönemin imalat teknikleri ve ilgili süreçleri ortaya çıkarılabilir. Kuzey Cou döneminin sosyoekonomik durumu ve kültürel gelişiminin daha iyi anlaşılması sağlanabilir. Ayrıca Tabgaç Türklerinin de o dönemdeki sosyoekonomik gelişmişliği ve kültürel zenginliği aydınlatılmış olur.

1. İmparatoriçe Asena'nın Altın Mührü

30 Eylül 1994 tarihinde, Şienyang şehri Arkeoloji Enstitüsü ile Şenşi İl Enstitüsü, Göktürk Prensesi ve Çin İmparatoriçesi Asena'nın aile mezarlığını kurtarmak için ortaklaşa kazı tertip etmişler ve 20 Ocak 1995'te kazı çalışmaları tamamlanmıştır. Bu çalışmalarda mezarlıktan pek çok materyalin çalınmış olduğu tespit edilmiş ve geri alınmak üzere harekete geçilmiştir. Çin'in Şienyang Emniyeti ile Şienyang Şehri Kültür Bürosu (咸阳市文化局) iş birliğiyle yürütülen takibat neticesinde Cou İmparatoriçesi'nin Altın Mührü (alttaki fotoğraf) (farklı bir ifadeyle Tianyuan Saltanat Devri İmparatoriçesi Mührü) 1996 yılında antika kaçakçılarında geri alınmıştır⁷.

⁷ İmparatorluk Mozolesi Kültür Araştırma Derneği, Kraliyet Hazinesi | Kuzey Zhou Tianyuan İmparatoriçesi Mührü 帝王陵文化研究会, 皇家瑰宝 | 北周天元皇太后玺, 2016-07-15.

https://www.toutiao.com/i6307318529846673922/?tt_from=android_share&iid=4840140855&app=news_article&utm_medium=toutiao_android&utm_campaign=client_share; 11.10.2017 tarihinde

http://www.360doc.com/content/16/0716/01/32335138_575843370.shtml adresinden erişildi.

Yoğun bir devlet baskısına maruz kalan köylü bir kadın, iyi bir şekilde muhafaza edilmiş olan “Kraliçe (Asena) İmparatorluk Tianyuan Mührü”nü 1996 yılında devlete teslim etti. Bu gelişmelerden kısa bir süre sonra söz konusu mühür, “millî kültür mirası” ilan edildi.

2. Altın Elbise (金缕衣), Altın Taç(金凤冠), Altın Zil (金铃) ve Altın Kaplamalı Diğer Süs Eşyaları (金饰件)

İmparatoriçe Asena'nın Şiao aile mezarının yer aldığı Çin'in Şenşi eyaleti, Dicang kasabası, Çın ma (Chenma) köyünden bir köylü, ilgili birimlere bir mektup yazarak şöyle demiştir: “konu üzerinde çalışan arkeologlar aile mezarlığındaki imparatoriçenin kimliğini tespit edememişlerdir”. Sonra mezar buluntularından ve altın mühürde yazılan yazıdan yola çıkarak bu tarihî mezarın Kuzey Cou İmparatoru Yüven Yong ile İmparatoriçe Asena'ya ait Şiao aile mezarlığı olduğu anlaşılmıştır. İmparatoriçe'nin mezarında bulunan değerli bir dizi kültürel nesne içinde altın elbise (金缕衣), altın taç (金凤冠), altın takılar (金首饰), yeşimtaşı takılar (玉首饰) ve yeşim taşından kimlik kartı (玉腰牌)⁸ (bir adet), yeşim taşı kolye (玉珠) (bir çift) gibi pek çok kıymetli kültürel nesnelere (珍贵文物) de vardır”. Kazı raporunda yer almayan bu bilgiler, Çin'de tarih ve kültür konuları dâhil çeşitli bilgiler veren ve insanların dünyayı eşit olarak tanınmasını ilke edinen *Baidu Ansiklopedisi*'nin(百度百科) “İmparatoriçe Wudi” maddesinde, Ağustos 1993'te, Şenşi Eyaleti, Fuçing (Fucheng/ 渭城区) bölgesi, Dicang kasabasında Çın ma köyünün güneydoğusundaki tarım arazisinde keşfedilen adı bilinmeyen bir antik mezarın ortaya çıkarıldığı, olayın detayları

⁸ Yeşim taşı kimlik kartı (玉腰牌), o dönemin memurları tarafından kullanılan ve bele asılan kimlik kartıdır. Bugünkü kimlik kartlarına eş değerdir. Altın, gümüş, yeşim taşı ve kıymetli ahşap gibi değerli malzemelerden yapıldığı için çeşitli biçimlerde, zengin kültürel tarzda, güzel ve canlı bir surette şekillendirilmiştir. Kültürel koleksiyoncular tarafından çok sevilen ve sanatsal değer taşıyan bir eserdir. Hem ekonomik hem de kültürel değeri yüksektir.

hakkında bilgisi olan samimi bir köylünün yetkililere mektup yazarak durumu anlattığı, mektupta mezarın “Vudı Kraliçesi”nin mezarı olduğu ve altın iplikle dokunmuş elbise yahut altın taç veyahut altın başlık (jin fengguan 金凤冠), altın takılar (golden jewelry 金首饰) ve yeşim taşı takılar (jade jewelry 玉首饰) gibi birçok değerli kültürel kalıntının mezarın içinde bulunduğu kaydedilmiştir (*Baidu Ansiklopedisi*, 百度百科, 2017).

Şenşi Arkeoloji Enstitüsü'nün kazı çalışmalarına katılan ekskavatör operatörü Zhang Jianlin (张建新) ve araştırmacı Wu Jui-Man (吴瑞满)'ın 2007 yılında verdiği bilgilere göre İmparator Vu ve İmparatoriçe Asena'nın Şiao aile mezarlığındaki buluntulara dair açıklanmayan materyaller de vardır ve bunlar arasında altın iplik/tel (gold thread 金丝) de mevcuttur (Wu, 2010, s. 51). Araştırmacı Wu, 2010 yılında hazırladığı “Mortuary Art in the Northern Zhou China (557-581): Visualization Of Class, Role and Cultural Identity” başlıklı tezinde Zhang Wenling'in 張文玲 (2000, ss. 4-11) *Gudai caoyuan shijie de guizu fushi* 古代草原世界的貴族服 (*Clothing of the Elite in the Steppic World during Ancient Time*) başlıklı çalışmasına da dayanarak mezarlardaki altın kumaş ve altın iplik kullanımının Çin geleneğinden değil, kuzey bozkırından türemiş olduğunu kaydetmiştir (Zhang Wenling 張文玲, 2000, s. 51). Araştırmacı Wu Jui-Man'ın kaydettiklerine göre Zhang Jianlin, bu altın ipliklerin tabutun üstünü kaplamak için veya cenazelere giydirilen kıyafetlerin dokumasında kullanılan türden olabileceğini ileri sürmüştür (Wu, 2010, s. 51). Araştırmacı Wu Juiman, 2010 yılında hazırladığı “Mortuary Art In The Northern Zhou (557-581): Visualisation Of Class, Role, And Cultural Identity” konulu tezinde, Zhang Wenling'in (張文玲, 2000, ss. 4-11) *Clothing of the Dignitaries in the Steppe World During the Ancient Times* (*Gudai caoyuan shijie de guizu fushi* /古代草原世界的貴族服)) mevzuundaki çalışmasına dayanarak cenaze kumaşında altın iplik kullanımının, Çin geleneğinden değil kuzey bozkırından kaynaklanan bir uygulama olduğunu ileri sürmüştür.

Doğu Türkistan, Güney ve Kuzey Moğolistan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri gibi bölgelerde bulunmuş olan buluntulardan anlaşıldığı üzere eski Türklerin kültürel mirasları olan altın taç ve altın nesnelere oldukça yaygındır. Şiaoling'in yağmalanmasından sonra İmparator Vu ve İmparatoriçe Asena'ya ait tabutlarda birkaç altın eşya kalmıştır. İmparator'un tabutunun yakınlarında, mezarın batı tarafında üç adet altın tüp şeklindeki cisim (2,3 cm boyunda ve 0,9 cm çapında) ve doğu tarafında İmparatoriçe tabutunun yakınında dokuz tane altın çiçek yaprağı bulunmuştur. Kazı raporuna göre altın çiçek yaprakları ve çiçekleri, baş süslerinin parçaları olabilir (Wu, 2010, s. 50).

Kazı raporunda (Zhang Jianlin 张建林, Sun Tieshan 孙铁山, Liu Dunnyun 刘呆运, 1997), 1 adet altın kaplama bronz kulak temizleme kaşığı, 1 adet altın kaplama bronz makas (鎏金铜剪), 1 adet altın kaplamalı bronz cımbız (铜镊), bir çift altın zil (金铃) ve altın gül (金花) ile ilgili bilgiler de yer almamıştır. Wang He (王贺), Mei Jianjun(梅建军), Pan Lu (潘路), Yang Junchang (杨军昌), Zhang Jianlin gibi bilim adamlarının ortaklaşa yürüttükleri “İmparator Wu'nun Şiao Anıt Mezarı'nda Bulunan Altın Kaplamalar ve Yıldızlı Bronz Nesnelerin Ön Bilimsel Çalışması (北周武帝孝陵出土部分金器和鎏金铜器的初步科学分析)” (2013, ss. 129-137) konulu araştırmada adı geçen altın objeler dâhil 34 parça örnek altın obje, bilimsel testlere tabi tutulmuştur. Bunların iyi korunmuş olanlarından 18 adet altın objenin (7 adet altın eşya ve 11 adet altın kaplama pirinç eşya) numunesi, tetkik ve analiz edilmiştir. Geriye kalan 16 parça (13 adet altın obje ve 3 adet altın kaplama pirinç/bronz obje) ise tahribata yol açmayacak yöntemlerle analiz edilmeye çalışılmıştır. Numuneler içinde 4 adet altın şerit, 3 adet altın tablet, 7 adet altın kaplama bronz çiçek yaprağı, toplam 4 altın kaplama bronz çubuk ve bronz levha, 13 adet altın süs eşyası, bir adet altın kaplama bronz makas, bir adet altın kaplama bronz cımbız ve bir adet altın kaplama bronz kulak temizleme kaşığı gibi altın ve altın kaplama objeler mevcuttur. Bu altın objelerden altın kaplama bronz kulak temizleme kaşığının yanı sıra diğer bazı altın materyallerin de fotoğraflarına yer verilmiştir (Wang He, 王贺, Mei Jianjun 梅建军, Pan Lu 潘路, Yang Junchang 杨军昌, Zhang Jianlin 张建林, 2013, ss. 129-130).

“Kuzey Cou Hanedanlığı İmparatoru Vu ve İmparatoriçe Asena'nın Şiao Aile Mezarlığı'ndan Çıkan Altın ve Altın Kaplama Bronz Objelerin Bilimsel Analizi ve Araştırması (北周武帝孝陵出土的金器和鎏金铜器的科学分析研究)” konulu bilimsel çalışmada örneklenen ve bilimsel analizi yapılan altın ve altın kaplama bronz objelerden elde edilen çok önemli sonuca göre:

1. Hepsi kırmızı bakırdan üretilmiştir. Katkı maddesi nispeten azdır. Çoğunluk olarak sıcak dövme tekniği ile şekillendirilmiştir. Çok azı soğuk işleme tabi tutulmuştur. İyi korunmuş üç altın kaplamalı bronz obje arasında bulunan bronz makaslar ile bronz cımbız, kırmızı bronz malzemeden yapılmıştır. Altın kaplama bronz kulak temizleme kaşığı, sarı bronz malzemeden imal edilmiştir. Bu ürünün alaşımı, %8,04 çinko ile pirinçtir. Bu alaşımın, Kuzey Cou Hanedanlığı döneminden günümüze dek ortaya çıkarılmış arkeolojik kalıntılardan elde edilen ilk altın kaplama pirinç obje olduğu ileri sürülmüştür.

2. Yedi altın objeden üçünün altın ve gümüş alaşım, bir objenin ise az miktarda gümüş içeren altın olduğu ve bu 4 parça altın objenin hepsinin sıcak dövme tekniğiyle yapıldığı anlaşılmıştır. Geriye kalan üç altın objenin ise çok az miktarda civa içeren, tahrip olmuş altın kaplama metal parçaları olduğu anlaşılmıştır. Daha hasarsız olan 16 adet altın objeden 13 adet altın süs eşyası

içindeki gümüş karışımı (%1,88 - %8,07), bronz (tunç) karışımı (%0,29 - %2,66)dır. Kuzey Cou Hanedanlığının altın mamulleri, daha ziyade som altından yapılmıştır.

3. Yıldız tekniği ile altın kaplama sanatının, Kuzey Cou döneminde önemli olduğu ve yaygın bir şekilde kullanıldığı anlaşılmıştır. Bilimsel analiz için kullanılan 7 altın numuneden 4'ü altın şerittir. Diğer üçü ise 3 altın kaplama folyo olup, bunlar tahribata uğramış parçalardır.

(Söz konusu araştırma çalışmaları, Shaanxi Eyaleti Arkeoloji Enstitüsü 陕西省考古研究院 tarafından desteklenmiştir. Deneysel araştırma çalışmaları, Pekin Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Metalurji ve Malzeme Tarihi Enstitüsü'nde 北京科技大学冶金与材料史研究所 gerçekleştirilmiştir.)

Sonuç

1. Bu keşif neticesinde Cou Hanedanlığının (557-581) üçüncü İmparatoru Yüven Yong ile Yüven Yong'un İmparatoriçesi Göktürk Prensesi Asena'nın naaşının nereye defnedildiği belirlenmiş oldu. Kuzey Cou Hanedanlığı İmparatoru'nun Şiao aile mezarlığının ve mezar taşı yazıtlarının bulunmasıyla tarihî kayıtlardaki eksikliklerinin giderilmesi ve boşlukların doldurulması sağlandı. Yani İmparatoriçe Asena'nın Sui İmparatoru Ven'in (Wendi 隋文帝) Kai Huang 2. saltanat yılında (开皇二年) yani 23 Nisan 582 tarihinde vefat ettiği belgelenmiş oldu. İmparatoriçe'nin 29 Nisan'da, 578 yılında vefat eden eşi Cou İmparatoru Vu'nun yanına defnedildiği tespit edilmiş oldu.

2. Asena'nın aile mezarlığının keşfi hem Çin tarihinde tek Türk İmparatoriçe hem de İmparator'dan sonraki en yetkili şahıs ve altın mühür sahibi tek İmparatoriçe niteliğindeki Asena'nın mezar taşı yazıtının günümüzde bulunan ilk İmparatoriçe mezar taşı yazıtı ve ilk İmparatoriçe altın mührü olması da önemlidir.

3. Şiao aile mezarlığı kalıntılarında bulunan maden işleme tekniğinin neredeyse günümüzdeki gibi ileri seviyede olduğu, yıldızlama ve altın kaplama tekniğinin yanı sıra metal alaşımların da ustalıkla kullanıldıkları anlaşılmış oldu.

4. İmparatoriçe Asena'nın aile mezarı ve mezar buluntuları, Türk kültür ve siyasi tarihi açısından hayli önemli bir konu olmasına rağmen konuyla ilgili bugüne değin Türkiye'de hiçbir araştırma yapılmamıştır. Bu konu ile ilgili bilimsel bir proje üretilmesi ve Çin'de bu hususta yürütülen çalışmalardaki karmaşıklığın giderilmesi, tarihimizin bilinmeyen yönlerinin ve kısımlarının aydınlatılması açısından önemlidir.

5. Kuzey Cou Hanedanlığı devrine ait oldukları kesinleşen ve bu kazılarda bulunan altın kaplama sarı pirinç (bronz) eşyaların, hâlihazırda "tarihte bilinen ilk metal işleme tekniklerinin örnekleri" olduğu kabul edilmektedir.

Altın kaplama bronz kulak temizleme kaşığı, altın kaplama bronz cımbız ve altın kaplama makas gibi kişisel bakım objelerinin tarihi hakkında yapılan araştırmalar ile bu statü sembolü kültürel nesnelerin değeri daha iyi anlaşılmış olacaktır

Kaynakça

- Cheng, Q. 成倩., Zhang, J. 张建林. (2013). Ünlü Antik Çin Efsaneleri Dizisi - Antik Çin Kraliçelerinin/İmparatoriçelerinin Biyografileri 中国古代名人传奇丛书-中国古代皇后传, Qing Pingguo Shujü Zhongxin,青苹果 数据 中心 (Yeşil Elma Veri Merkezi), Hunan 湖南.
- Cheng, Q. 成倩., Zhang, J. 张建林. (2016). Kuzey Cou/Zhou İmparatorluğu İmparatoru Wu'nun Şiao/Xiao ling Mezarından Bulunan Cam Boncukların Bilimsel Analizleri ve Araştırmaları 北周武帝孝陵出土玻璃珠的科学分析与 研究, *Arkeoloji ve Kültürel Miras 考古与文物*, 19 Ağustos 2016, tarihinde http://www.cssn.cn/kgx/kjkg/201608/t20160819_3168701.shtml adresinden erişildi.
- Dupras, T. L., Schultz, J. J., Wheeler, S. M. ve Williams, L. J. (2006). *Forensic, Recovery of Humans Remains*. Boca Raton, Florida: Taylor & Francis Group.
- Bunker, E. C. (1993). Gold in the Ancient Chinese World: A Cultural Puzzle. *Artibus Asiae* 53(1/2), 27-50.
- Gao, R.X. 高人雄. (2005). “Jiaofangji”deki (Kraliyet Güzel Sanatlar Akademisi Kaydı) Müzik Eğitimi Ses Repertuarında Batı Bölgeleri (Orta Asya) Müziği Etkileri 从《教坊记》曲目考察词调中的西域音乐因子, Batı Bölgeleri (Orta Asya) Araştırmaları 西域研究, Yıl: 2005, Sayı:2, Kuzeybatı Azınlık Üniversitesi, Dil ve Kültür İletişim Okulu 西北民族大学语言文化传播学院, Lanzhou 兰州. 25 Şubat 2010 tarihinde <http://www.cqvip.com> adresinden erişildi.
- Wu, J. M. (2010). *Mortuary Art in the Northern Zhou (557-581 Ce): Visualization of Class, Role, and Cultural Identity* (Doktora tezi). University of Pittsburgh Faculty of Arts & Sciences. 5 Mart 2012 tarihinde http://d-scholarship.pitt.edu/7381/1/WUJuiman_etdPitt2010.pdf adresinden erişildi.
- Li. P. 李凭. (2018). *Kuzey Hanedanlıkları Araştırmaları 北朝论稿*. Pekin 北京: Pekin Normal Üniversitesi Yayınevi 北京师范大学出版社.
- Mays, S. (1998). The Nature of an Archeological Human Bone Assemblage. *The Archaeology of Human Bones* içinde (ss. 11-32). London: Routledge.
- Linnhu, D. 令狐德棻. (1971/1981/1988). *Zhou Shu* (Zhou Hanedanı Kayıtları), 周書. Pekin: Zhonghua Shuju Kitapevi 中華書局.
- Li, B.Y. 李百藥. (1972). *Kuzey Qi Kayıtları 北齊書*, Art China Net 艺术中国网. 4 Temmuz 2020 tarihinde https://books.google.com.tr/books?id=sV9ceZuqq50C&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden erişildi.

- Wells, P. S. (1993). *Beyond Celts, Germans and Scythians: Archaeology and Identity in Iron Age Europe*, s. 25. Bath, Avon, UK: Great Britain by Bookcraft (Bath Ltd.).
- Shen, W. L. 申威隆. (2017). Bulunan İmparatorluk Mezarlığı/Türbesi: Kuzey Cou/Zhou İmparatoru Yuwen Yong'un Xiaoling Aile Mezarlığı 被发掘的帝陵：北周武帝宇文邕孝陵, *Medeniyet 文化*, 26 Haziran 2017 tarihinde <https://kknews.cc/zh-my/culture/lpy35rz.html> adresinden erişildi.
- Sun W.J. 孙武军. (2012). *Kuzey Hanedanlarından Sui ve Tang Hanedanlarındaki Soğd Mezarlarının Görüntülerinin Kültürel ve Estetik Araştırmaları 北朝隋唐入华粟特人墓葬图像的文化与审美研究* (Doktora Tezi). Northwestern Üniversitesi 西北大学 博士学位论文, 2013年01期, 25 Mart 2014 tarihinde <http://cdmd.cnki.com.cn/Article/CDMD-10697-1012442257.htm>, adresinden erişildi.
- Taşagıl, A., Çelik, B., Kemaloğlu, İ., Aka, İ., Alpargu, M. ve Kanlıdere, A. (2013). *Orta Asya Türk Tarihi*. Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Ünlütürk, Ö. (2015). Olay Yerine Adli Arkeolojik Yaklaşım ve Gümü Tipinin Önemi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji*, 30, 61-74. 25 Ağustos 2019 tarihinde <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/71/2037/21172.pdf>. adresinden erişildi.
- Wang, H. 王贺, (2012). *Kuzey Zhou Hanedanlığı İmparatoru Wu'nun Şiao/Xiaoling Aile Mezarı'nda Ortaya Çıkarılan Metal Eşyaların Bilimsel Analizleri ve Üretim Teknolojisi Araştırmaları 北周武帝孝陵出土金属器的科学分析与制作技术研究* (Yüksek Lisans Tezi). Pekin Bilim ve Teknoloji Üniversitesi 北京科技大学, Metalurji ve Ekoloji Mühendisliği Enstitüsü 冶金与生态 工程学院, Pekin 北京.
- Wang, H. 王贺., Mei. J.J. 梅建军., Pan. L. 潘路., Yang. J.Ch. 杨军昌., Zhang. J.L 张建林. (2013). Kuzey Cou/Zhou İmparatoru Wu'nun Xiaoling Aile Mezarı'ndan Çıkarılan Bazı Altın ve Yıldızlı Bronz Eşyaların Ön Bilimsel Analizi 北周武帝孝陵出土部分金器和鎏金铜器的初步科学分析. *Journal of National Museum of China (Çin Ulusal Müzesi Dergisi) 中国国家博物馆馆刊*, (02), 129-137.
- Wang, H. 王贺, Mei. J.J. 梅建军, Pan. L. 潘路, Yang. J.Ch. 杨军昌, Zhang. J.L 张建林, (2015). 北周武帝孝陵铜锡焊料的科学发现与研究, *Kültürel Miras 文物杂志*, (4). 12 Ocak 2018 tarihinde <http://www.cqvip.com/qk/97337x/2015004/664393442.html> adresinden erişildi.
- Wei, Sh. 魏收, (1974). *Weishu* (Wei Hanedanlığı Kayıtları) *魏书*, Pekin 北京: Zhonghua Kitapevi 中华书局.
- Zhang, J. L. 张建林, Sun, T.Sh. 孙铁山, Liu, D.Y. 刘呆运, (1997). Kuzey Cou/Zhou Hanedanlığı İmparatoru Wu'nun Xiaoling Aile Mezarı'nın Kazıları Hakkında Kısa Rapor 北周武帝孝陵发掘简报, *Arkeoloji ve Kültürel Miraslar 考古与文物*, (2). Shaanxi Eyaleti Arkeoloji Enstitüsü 陕西省考古研究所等.

- Zhang, W. L. 張文玲. (2000). *Gudai Caoyuan Shijie de Guizu Fushi* (Antik Bozkır Dünyası Asillerin Kostümleri) *古代草原世界的貴族服飾*, *The National Palace Museum Monthly of Chinese Art* (Ulusal Saray Müzesi Kültür Eserleri Aylık Dergisi) *故宫文物月刊*, 213(December, 2000), 4-11.
- Zhu, Zh. H. 朱振宏, (2015). Kuzey Zhou Hanedanlığı Kraliçesi Wude'un (İmparatoriçe Asena'nın) Mezar Kitabesi Metin Araştırması 北周武德皇后墓志考释研究, *Tang Hanedanlığı Tarihi İnceleme Serisi*, *唐史论丛*, içinde (No: 20, ss. 294-303). 30 Ocak 2018 tarihinde <https://cpfd.cnki.com.cn> adresinden erişildi.

Web Sayfası

- Bin Yıllık İmparatorluk Türbesinin Gizemi Mezar Hırsızları Tarafından Ortaya Çıkarıldı 千年帝陵谜团被盗墓贼揭开: Birinci Sınıf Kültürel Kalıntı/Miras Olarak Tanımlanan Antik Mühür 1,6 Milyona Satılmadı 古印 160 万不卖, 经鉴定为一级文物, 24 Şubat 2018 tarihinde https://www.sohu.com/a/220063072_268167 adresinden erişildi.
- Kuzey Cou/Zhou Hanedanlığı İmparatoru Yu Wenyong'un İmparatoriçesi/Kraliçesi 北周武帝宇文邕的皇后, 25 Şubat 2017 tarihinde <http://www.lishiquwen.com/renwu/wudehuanghou/> adresinden erişildi.
- 北周武帝宇文邕的皇后, 25 Şubat 2017 tarihinde <http://www.lishiquwen.com/renwu/wudehuanghou/> adresinden erişildi.
- İmparatoriçe / Kraliçe Wude 武德皇后, (İmparatoriçe Asena, Çin Kaynaklarında İmparatoriçe Vu/Wude olarak anılmaktadır), *Baidu Ansiklopedisi* 百度百科 5 Kasım 2017 tarihinde <https://baike.baidu.com/item/武德皇后> adresinden erişildi.
- İmparatorluk Anıt Mezarları Kültürel Araştırma Derneği 帝王陵文化研究会, Kraliyet/İmparatorluk Hazinesi 皇家瑰宝 Kuzey Zhou İmparatorluğu/Hanedanlığı Tianyuan İmparatoriçe'nin Altın Mührü 北周天元皇太后玺, 11 Ekim 2017 tarihinde https://www.toutiao.com/i6307318529846673922/?tt_from=android_share&iid=4840140855&app=news_article&utm_medium=toutiao_android&utm_campaign=client_share http://www.360doc.com/content/16/0716/01/32335138_575843370.shtml adreslerinden erişildi.
- Kuzey Cou (Bei Zhou 北周), Baidu Baike 百度百科 İnternet Ansiklopedisi. 6 Temmuz 2020 tarihinde <https://baike.baidu.com/pic/北周>, <https://baike.baidu.com/item/北周> adresinden erişildi.

Ekler

Ek 1. *Emperor Tomb's (帝王陵)* Dergisinin Temmuz 2016 Sayısının Kapak Resmi

Emperor Tomb's (帝王陵) dergisi, Temmuz 2016 sayısının kapak resmi olarak Kuzey Cou İmparatoru Vu'nun İmparatoriçe eşi Asena'nın Altın Mührü'nü 北周天元皇太后璽 kullanmıştır.

14.02.2018 Sevgililer Gününde iki sevgilinin kamerasından Kuzey Cou Hanedanlığı İmparatoru YüvenYong'un ve Eşi İmparatoriçe Asena'nın bin yıllık Aile Mezarlığı⁹ 14.02.2018 Sevgililer Günü'nde iki sevgili, ziyaretleri esnasında

⁹ 14.02.2018 Sevgililer Günü'nde iki sevgilinin Kuzey Cou Hanedanlığı İmparatoru YüvenYong'un ve eşi İmparatoriçe Asena'nın bin yıllık aile mezarlığına yaptıkları ziyaretin fotoğraflarına erişimin sağlandığı siteler:

http://blog.sina.com.cn/s/blog_6dc7e3190102wzes.html, Erişim tarih: 7 Şubat 2020.

http://blog.sina.com.cn/s/blog_6dc7e3190101f85e.html Erişim tarih: 7 Şubat 2020.

<http://www.jiaxiangwang.com/arch/a-saxianyang-beizhouwudixiaoling.htm> Erişim tarihi: 7 Şubat 2020.

http://blog.sina.com.cn/s/blog_6dc7e3190102wzes.html Erişim tarihi: 7 Şubat 2020.

相约千年情人节•北周武帝宇文邕孝陵纪.

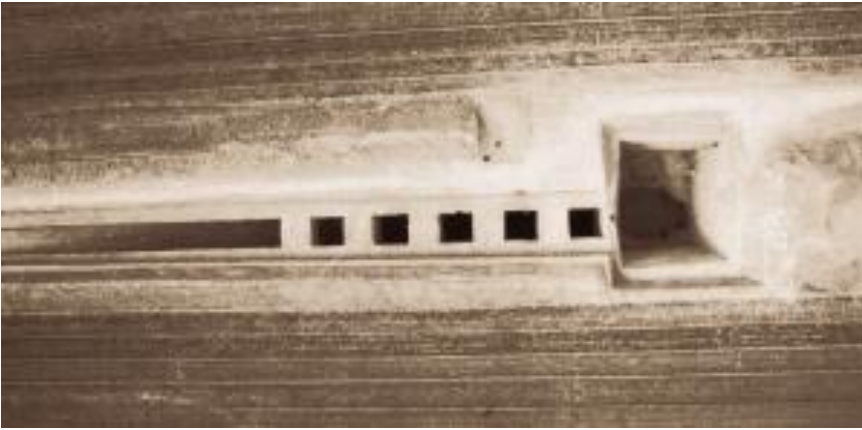
http://blog.sina.com.cn/s/blog_6dc7e3190102wzes.html, (2018-02-21 18:43:29).

yanlarında gizlice götürdükleri kameraları ile Kuzey Cou Hanedanlığı İmparatoru Yüven Yong ile İmparatoriçe Asena'nın bin yıllık aile mezarlığının fotoğraflarını çektiler. Birkaç yıl önce beyazlar giyinen birçok kişinin Şiao aile mezarlığında sevdiklerine tapındıklarını belirten iki sevgili, artık bu tür durumları gözlemleyemediklerini ifade ettiler. Bu sevgililer, yanlarına her birine birer tane olmak üzere çikolata, mandalina ve bakirelik meyvesi (圣女果) olarak bilinen çeri domatesi olarak ve kameralarını saklayarak mezarlığın bulunduğu bölgeye girdiler. Daha önceki ziyaretlerinde mezarlığa bıraktıkları kivi'nin kurumuş kalıntılarını bulurlar.

Ek 2. Şiao Aile Mezarlığı

Fotoğraf 1. Şiao Aile Mezarlığı Giriş Kapısı

Fotoğraf 2. Kuzey Zhou İmparatorluğunun 3. İmparatoru Yuwen Yong 北周武帝宇文邕 ile İmparatoriçesi 宇文邕的皇后/ Göktürk Prensesi Asena'nın defnedildiği Xiaoling 孝陵 yer altı aile mezarlığı. 1993 yılında bulunan Xiaoling aile mezarlığına 孝陵 bir başka

ifadeyle Xiaoling Yeraltı Sarayı 孝陵地宫 da denilmektedir. Zhou İmparatoru Wudi Yuwen Yong 北周武帝宇文邕 (543-578) ile Göktürk Prensesi ve Zhou İmparatoriçesi 武德皇后 Asena birlikte defnedilmişlerdir.

Fotoğraf 3. Şiao aile mezarlığına sonradan dikilmiş taş kitabe

Fotoğraf 4. Şiao aile mezarlığına sonradan dikilmiş taş kitabenin arka kısmı

Fotoğraf 5. Daha önceki ziyaretlerinde orada bir fabrika gören sevgililer, bu seferki ziyaretlerinde fabrika ile anıt mezarın belirgin bir şekilde yakınlaştığını görürler. Bu durum ise “mezarın yerinin değiştirilmiş olma” ihtimalini akıllara getirmektedir.

Fotoğraf 6. Şio aile mezarlığının yakınlarındaki diğer mezarlar

